

JULIO CARO BAROJA (1914-1995)

IN MEMORIAM

Gizon ospetsua itzali zen Euskal kulturarentzat 1995eko abuztuaren 18an Julio Caro Barojaren heriotzarekin. Hitz gutxi, begirada hotz eta ahots apaleko jakituna zen Itzeako maisua axalez ikusten zuen edonorentzat; alderantziz haatik, irekia, hiztun goxo eta jardun bizikoa azaltzen zen adiskideekin. Zientzilari mailean zuen errespeto eta itzal handia, benetan herrigizon apalaren giro jatorrean desagertzen zen etxeko bizian. Antzaldatzen zela zirudien.

Madriren jaio zen 1914ko azaroaren 13an. “Beran sortzeko puntuan egon nintzen, idatzi zuen ilunabarreko sentiberatasunaren bihozkadaz, eta ezagutza dudanetik Berako etxea izan da niretzat familia giroko egoitza nagusia”.

Nafarroarekiko lotura estua bi aldetatik zetorkion gizonari: *Itzea* zegoen, alde batetik, bere biziko-ametsean txertaturik, eta ama bere bihotzean, bestetik.

Etxea itzal handiko etorkizuna da Barojatarrentzat 1912an Donostiako *Diario Vasco*-n ikusitako iragarki baten bidez jakin zuenetik osaba Piok Xantelerreka bazterrean bazela baserri zaharkitu bat salgai. “Beraganako nere amodioa, amodio fisikoa izaten hasia da”, zioen behin. Baroja familiak han hemenka zituen egoitzei buruz honako sailkapen ešanguratsu hau egin zuen Juliok: “Sentipen zalantzagarririk gabeko ama da Bera; asko maitatzen eta batzutan gorrotatzen ere den ezkont-emaztea da Madrid; Churriana maitalea bezala da, zeinekin ez baita arreta gehiegirik izaten atsegin iturri izan arren, zenbait gataska gora-behera”. Odolez zetorkion haatik Juliori Nafarroaren lotura zuzena. Rafael Caro Reggio bere aita, inprimatzailea, Iruñeko Carmen Nessi-rekin ezkondu zen. Parte zaharrean jaio eta San Nikolas parrokian bataiatua zen. Julio zen seme zaharrena, Ricardo zetorren gero (1917), Carmen jaio zen 1922an, eta Pio azkenik 1928an. Hau izan da azken urteotako babesle eta etxegizona.

Amodio bi hauekin estu loturik dago ikerlariaren ekintza. Ordu askotako irakurketa sakon eta zabalaz landutako jakituria nabarmentzen da saiioetan. Ibiltari asperkaitza dago bestalde ikuspegi irekiaren begi ninian, eta jatorriko zorroztasun sarkorra egosten da bere luma kritikoan.

Pentsabide hori bizian aske ibilitako maisu bitxiaren dohain pertsonalarekin sinaturik agertzen da, eta arerio boteretsuak sortu zizkion etekin arrunten eta aginte maltzuraren soka dantzatzen diren jauntxoetan, jarraitzaile jatorrekin batera.

Antropologaari dagokionez bide-urratzaile izan da, orohar, aurreko ikerleen bideari uko egin gabe. Herri-jakintzaren lehen eskuko informazioarekin batera, datu idatziaren altxor mugaezina baliatu zuen. Konparaketa lanari ez zion muzin egin eta gizarteko

gertakarien sintesi bipila plazaratzen ahalegindu zen arrazoimendu zehatzaren ildotik. Zeresanik ez, ondorio eztabaidagarrirek ere bazela bidean.

Etnografia lanetan Joxemiel Barandiaranen ildotik abiatu zen haste-hastetik eta Bidasoa erreka eta Euskal Herri osoko kultura arretaz aztertu zituen, nazioarteko beste herri askoren ikuspegitik begiratzuz. Nirekin Sakanan burututako egonalditxoan sintesiaren ildotik laburtu zuen Piriniotako eta Gaztelako han ematen den lotura "Urdiain pueblo de encrucijada" azterketan. Azpimarra daitezke erraztasunez lanen apaingarri egiten zituen marrazkiak.

Bide urratzaile zela esatean, bilketaz bestalde materialen azterketa eta konparaketa egin zuela esan nahi da. Speranski irakasleak honela azaldua zuen orduko egoera: "Etnografiak bere ikerlanari jarraitzen dio ondorioz ateratzen saiatu gabe, eskuratutako ondarea eraiketa orokorrera iristeko murrizta dela pentsatuz. Zientzia horrela da berriro materialearen bilketara eta ikertzerantz itzuli, etorkizuneko gizaldien mesedetan lan eginez. Hain zuzen, ikasketa orokorrak nola izango diren eta hori egiteko moduan noiz egongo garen, ez dakigu horretaz ezer".

Atzerriko kultura izkutuetaan aurkitu zuen Julio Caro Barojak azterketarako eremu zabala etekin oparoa lortuz. Espainiako lurralde desberdinak ere sakonki ezagutzen saiatu zen, eta juduak, agoteak, sorginak edo beste edozein talde saihestu sartu izan zituen bere gogoeta emankor eta argitalpenen zerrendan. Seirehun bat izenburu ematen dira argitaratutako lanen artean. Euskal Herriari buruz aipa daitezke honako hauek: *Tres estudios etnográficos relativos al País Vasco* (1934), *La vida rural en Vera de Bidasoa* (1944), *Los pueblos del Norte de la península ibérica* (1943), *Los vascos. Etnología* (1949), *La hora Navarra del XVIII* (1969), *Los vascos y la historia a través de Garibay* (1972), e.a.

Enda eta herri berezien artean aurki daitezke, *Las brujas y su mundo* (1961), *Los moriscos del reino de Granada* (1957), *Los judíos en la España moderna y contemporánea* (1961-1962), *La sociedad criptojudía en la corte de Felipe IV* (1970), *Inquisición, brujería y criptojudaismo* (1970).

Atzerriko estudioetako batzuk, hauek dira: *Estudios saharianos* (1955), *Una visión de Marruecos a mediados del siglo XVI* (1956), *Estudios magrebíes* (1957), *Fragmentos italianos* (1992), e.a.

Herri-jakintza ez ezik, euskara ere ikergai zuen argibide eta zehaztapan baliotsuak emanez hizkuntzalariei, beste txosten batean ikusiko den moduan.

Ohorezko euskaltzain zuen Euskaltzaindiak, jasotako beste izendapen askoren artean.

Ez da gehiegikeria, gure herriaren mezulari eta bitarteko unibertsalena izan dela bere denboran esatea. Baina Antropologian izan da guretzat utzi duen hutsarte nabarmena. Euskal Herriaren jakintzan oinarritzko maisua izaten jarraituko du bere lan opa-roaren bidez.

Jose M. Satrustegi